

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного, адміністративного та
фінансового права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Господарське право»

на тему:

„Договір підряду”

Студента 3 курсу ПР - 32 групи

Галузь знань 0304 «Право»

Напрямок підготовки 6.030401 «Правознавство»

Франчук Б.О.

Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Поняття та основні елементи договору підряду.....	5
1.1 Поняття і зміст договору підряду.....	5
1.2 Права та обов'язки сторін.....	9
Розділ 2. Спеціальні види договорів підряду.....	15
2.1 Договір будівельного підряду.....	15
2.2 Підряд на проектні та пошукові роботи.....	18
2.3 Підряд на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.....	22
Розділ 3. Особливості припинення договору підряду.....	27
Висновки.....	36
Список використаних джерел.....	38

ВСТУП

Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) зберігши наступність у розвитку договірної права, вдосконалив існуючі й закріпив нові інститути, спрямовані на розвиток ринкових відносин. Проте варто сказати, що правозастосовна практика щоденно стикається із труднощами відмежування одних договірних зобов'язань від інших. Не винятком є і договори побутового підряду.

Договір підряду, регламентований главою 61 ЦК України, є традиційним цивільно-правовим договором, регулювання якого за останній час не зазнало істотних змін.

Потрібно звернути увагу на істотну новелу нового ЦК України, що полягає у виділенні окремого виду договорів на надання послуг, які раніше охоплювалися нормами договору підряду. Слід зазначити, що традиційно договір підряду розглядався як договір, спрямований на досягнення (виготовлення, перетворення, відновлення, навіть знищення та ін.) конкретного матеріалізованого результату (об'єкта), однак за відсутності окремого виду договору відносини з виконання робіт і надання послуг (туристичних, медичних, аудиторських тощо), навіть якщо вони і не мали на меті створення матеріалізованого об'єкта, регулювалися нормами договору підряду.

З розвитком ринкових відносин на практиці неодноразово виникають труднощі розмежування договору побутового підряду від подібних йому договорів. Вітчизняними цивілістами щоразу більше приділяється увага проблемам відмежування одних договорів від подібних інших.

Так, особливий внесок у розвиток інститутів цивільно-правового договору загалом, а також підрядних зокрема зробили такі вчені як сучасного так і дореволюційного періодів, зокрема: Ч. М. Азімов, С. М. Бервено, А. Б. Гриняк, О. В. Дзера, К. Д. Кавеліна, В. М. Коссака, О. О. Красавчиков, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць, Д. І. Мейер, Й. О. Покровський та інші.

Метою роботи є дослідження особливостей договору підряду.

Об'єктом дослідження є договір підряду.

Предметом дослідження є особливості договору підряду.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- охарактеризувати поняття і зміст договору підряду;
- визначити права та обов'язки сторін;
- проаналізувати спеціальні види договорів підряду: договір будівельного підряду, підряд на проектні та пошукові роботи, підряд на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт;
- дослідити особливості припинення договору підряду.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

1.1 Поняття і зміст договору підряду

За умовами договору побутового підряду – підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується виконати за завданням фізичної особи (замовника) певну роботу, призначену для задоволення побутових та інших особистих потреб, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу (ч. 1 ст. 865 ЦК України).

Незважаючи на те, що законодавцем у визначенні договору використовується термін «робота», головною особливістю даного договору все ж таки залишається результат роботи. В договорі побутового підряду результати роботи підрядника охоплюються поняттям обслуговування, а саме замовник вступає у договірні відносини з підрядником насамперед з метою задоволення своїх побутових та інших особистих потреб. Адже договір побутового підряду укладається не з приводу лише робіт, а й робіт та їх результату. Тому предмет в договорі побутового підряду є складним, оскільки предметом виконання є конкретні дії підрядника з виконання замовлення, а також передача отриманого матеріалізованого результату [12, с. 102-103].

При порівнянні договору побутового підряду з іншими видами слід насамперед звернути увагу, що договір побутового підряду відрізняється від інших видів суміжних договорів в тому числі і підрядних, певними особливостями. Серед яких: по-перше, специфічний суб'єктний склад, тобто за умовами договору на стороні підрядника завжди виступає суб'єкт підприємницької діяльності – фізична особа-підприємець чи юридична особа, які зареєстровані у встановленому законом порядку, а замовником завжди виступає фізична особа, споживач, права якого, крім ЦК України, закріплені і в Законі України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року (в редакції від 01 грудня 2005 року). По-друге, оскільки замовник вступає в договірні відносини з метою задоволення своїх побутових та інших особистих

потреб, предмет договору, тобто результат роботи повинен призначатися саме для задоволення цих потреб, а не для використання у підприємницькій діяльності. Тут погоджуємося з думкою Л. Панової, яка стверджує, що предмет договору підряду апріорі не може бути виготовлений без замовлення, тобто речі виробляються під конкретного замовника, у тому числі з його матеріалів, що неможливе при купівлі-продажу. Тому, на нашу думку, саме ця ознака є ключовою для кваліфікації відносин, що виникають за договором побутового підряду [14, с. 31-36].

Для ефективного регулювання договірних відносин виникає нагальна необхідність застосування відповідних правових норм до конкретних зобов'язань, які наділені певними характерними ознаками. Саме тому, у правозастосовній практиці важливе значення має чітка кваліфікація договору, зокрема виокремлення в ньому ознак, з якими закон пов'язує те чи інше правове регулювання. У свій час І. Б. Новицький та Л. А. Лунц вказували на те, що спроба провести класифікацію зобов'язань не за формальними ознаками, а по суті, саме у зв'язку із метою у сфері зобов'язального права, «становить інтерес, оскільки мета справді є надзвичайно істотним моментом для зобов'язання, що визначає його зміст. Мета зобов'язання – це задоволення певного інтересу, яким визначається зміст зобов'язання.

Отже, якщо класифікація підстав виникнення зобов'язань ставиться у зв'язку із метою зобов'язань, вона має набути дійсно життєвого характеру. Така ознака договору визнавалася більшістю вчених-юристів ще з римського часу. Тобто ще того часу вчені юристи звертали увагу на складність кваліфікації договорів підряду та купівлі-продажу, оскільки ще в працях Гай Юлія Цезаря зустрічалися вказівки про те, що і купівля-продаж і підряд є такими схожими, що в деяких випадках виникає питання: має місце підряд чи купівля-продаж ?.

На думку О. В. Дзери та І. А. Діковської, єдність роботи та її результату є основною ознакою предмета договору підряду, яка дає змогу відмежовувати договір підряду від інших типів цивільно-правових договорів. Таким чином, очевидним є те, що в основу розмежування договорів покладена мета

зобов'язання, тобто результат, якого прагнуть досягти сторони при укладенні договорів.

Розмежовуючи договори побутового підряду саме за метою договору хочеться наголосити на тому, що відповідно до ст. 655 ЦК України за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму. Саме економічна мета, яку сторони намагаються досягти (передача речі в власність іншій особі), може бути досягнута різними шляхами. Шляхом придбання речі за договором купівлі-продажу, а також замовлення виготовлення цієї речі за договором побутового підряду. Дані види договорів передбачають однакову кінцеву мету – саме передання майна у власність іншій особі [13, с. 360-365].

Виконання роботи підрядником спрямовано на досягнення певного результату, виготовлення речі, здійснення ремонту, поліпшення або зміна її споживчих властивостей або одержання якогось іншого результату, що має конкретне речове і відокремлене від виконавця вираження. Останнє пояснюється тим, що результат роботи підрядник зобов'язаний передати замовникові. Зазначена ознака зближує побутовий підряд і купівлю-продаж. Оскільки як і в договорі побутового підряду так і при купівлі-продажу, боржник (підрядник) передає річ у власність кредитора. Проте, за договором побутового підряду підрядник зобов'язаний передати не будь-яку річ, а лише ту, яка стала предметом його виготовлення.

Нормативні правила про зобов'язання підрядного типу, в тому числі про зобов'язання з побутового підряду регулюють і економічні відносини. Тобто, очевидним є те, що за зобов'язаннями у договорі побутового підряду, підрядник зобов'язується не щонебудь дати, а щось зробити, тобто виконати певну роботу і отримати за це відповідну оплату. Виконання роботи підрядником спрямоване на досягнення певного результату, виготовлення речі, здійснення ремонту та поліпшення споживчих властивостей речі чи одержання

якогось іншого результату. Крім того, підрядник повинен передати даний результат замовнику у власність, який в свою чергу повинен оплатити виконану роботу.

Дана ознака зближує договір побутового підряду до договору купівлі-продажу, за яким продавець повинен передати річ у власність покупця. Проте, варто зауважити, що договір побутового підряду хоча і передбачає передачу речі як результат виконаної роботи у власність замовника, відповідальність підрядника полягає у тому, що він повинен виготовити саме ту річ, яка була обумовлена в момент укладення договору. У договорі купівлі-продажу навпаки, предмет, на момент укладення договору уже має індивідуально-визначенні ознаки, до того ж, за договором побутового підряду, підрядник має передати не будь-яку річ, а саме ту, яка стала результатом його роботи. Звідси очевидним є те, що договір побутового підряду на відміну від договору купівлі-продажу охоплює відносини не тільки товарного обігу, але і виробництва певних матеріальних благ. Хоча в юридичній літературі висловлювалися різні думки з цього приводу. Так, П. І. Стучка зазначав про єдність цих договорів. Більше того, вчений пропонував вважати договір підряду в цілому як різновид договору купівлі-продажу. В свою чергу М. І. Брагінський, В. В. Вітрянський наголошували на тому, що між підрядними договорами та договорами купівлі-продажу існує суттєва різниця, оскільки підряд охоплював і процес виготовлення результату. Оскільки будівництво будівлі являлось предметом договору підряду, а набуття готового будинку – купівлею-продажем. Саме тому, між договором підряду та купівлі-продажу існують суттєві відмінності, оскільки для суб'єктів підрядних відносин недостатньо лише передачі речі у власність, як це має місце при купівлі-продажу [8, с. 43-46].

Проте, на сьогодні, варто вказати, що якщо за договором поставки боржник повинен передати уже готову річ кредиторіві, то за договором побутового підряду підрядник спочатку повинен її виготовити (чи відремонтувати) і тільки тоді передати замовнику. Більше того, очевидною є різниця між цими зобов'язаннями, оскільки зобов'язання за договором

поставки спрямоване для задоволення потреб суспільства в масових, типових видах товарів, а за договором побутового підряду відносини спрямовані на задоволення індивідуальних вимог замовника. До того ж, за договором побутового підряду, річ може бути виготовлена як з матеріалу підрядника так і з матеріалу замовника, а за договором поставки виключно з матеріалу постачальника (виробника). Більше того, предмет договору підряду завжди носить індивідуально-визначений характер, а предметом договору поставки є, як правило, речі, визначені родовими ознаками. І нарешті, зобов'язання за договором поставки зобов'язуєборжника лише до передачіречіу відповідний строк, а зобов'язання за договором побутового підряду зобов'язує – виготовити, тобто виконати певну роботу, а вже тоді її передати замовнику.

1.2 Права та обов'язки сторін

Договір підряду є двостороннім договором, за яким підрядник і замовник набувають певні права та обов'язки.

Основні обов'язки підрядника визначені нормами ЦК України, до яких слід віднести:

- виконання певної роботи за завданням замовника та здача належно виконаної роботи (ст. 837);
- обов'язок вчасно приступити до виконання роботи та виконати її в обумовлений строк (ст. 846);
- виконання роботи, визначеної договором підряду, зі свого матеріалу і своїми засобами, якщо інше не встановлено договором (ст. 839);
- якщо робота виконується частково або в повному обсязі з матеріалу замовника, правильно використовувати цей матеріал, надати звіт про використання матеріалу та повернути його залишок (ст. 840);
- обов'язок вживати усіх заходів щодо збереження майна, переданого йому замовником, та відповідати за втрату або пошкодження цього майна (ст. 841);

- зобов'язання своєчасно попередити замовника:
- про недоброякісність або непридатність матеріалу, одержаного від замовника;
- про те, що додержання вказівок замовника загрожує якості або придатності результату роботи;
- про наявність інших обставин, що не залежать від підрядника, які загрожують якості або придатності результату роботи (ст. 847);
- зобов'язання передати замовникові разом з результатом роботи інформацію щодо експлуатації або іншого використання предмета договору підряду, якщо це передбачено договором або якщо без такої інформації використання результату роботи для цілей, визначених договором, є неможливим (ст. 861) [9, с. 45-50].

Наведений перелік не є вичерпним, договором можуть бути передбачені й інші зобов'язання підрядника, що витікають із характеру та змісту роботи.

Визначені кодексом і певні права підрядника. Так, зокрема, якщо із закону або договору не витікає зобов'язання підрядника виконати обумовлену договором роботу особисто, підрядник має право залучити до виконання роботи (або окремих її етапів чи видів) інших осіб – субпідрядників. У цьому разі підрядник виступає генеральним підрядником, укладає угоди з субпідрядниками і несе відповідальність за виконання ними своїх зобов'язань перед замовником. При цьому субпідрядні договори мають за змістом та термінами узгоджуватися з підрядним договором і не суперечити останньому.

Генеральний підрядник відповідає перед субпідрядником за невиконання або неналежне виконання замовником своїх обов'язків за договором підряду, а перед замовником – за порушення субпідрядником свого обов'язку.

Замовник і субпідрядник не мають права пред'являти один одному вимоги, пов'язані з порушенням договорів, укладених кожним з них із генеральним підрядником, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 838 ЦК України).

Слід звернути увагу на виконання окремих видів робіт, встановлених законом, зокрема Законом України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 1 червня 2000 р., на які підрядник (субпідрядник) зобов'язаний одержати спеціальний дозвіл (ліцензію).

Підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріал, устаткування або річ, що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання договору підрядником (ст. 851 ЦК України).

Підрядник має право на ощадливе ведення робіт за умови забезпечення належної їх якості (ст. 845 ЦК України).

Якщо фактичні витрати підрядника виявилися меншими від тих, які передбачалися при визначенні ціни (кошторису), підрядник має право на оплату роботи за ціною, встановленою договором підряду, якщо замовник не доведе, що отримане підрядником заощадження зумовило погіршення якості роботи. При цьому сторони можуть домовитися про розподіл між ними заощадження, отриманого підрядником.

Підрядник має право на притримування результату роботи (ст. 856 ЦК України). Так, якщо замовник не сплатив встановленої ціни роботи або іншої суми, належної підрядникові у зв'язку з виконанням договору підряду, підрядник має право притримати результат роботи, а також устаткування, залишок невикористаного матеріалу та інше майно замовника, що є у підрядника [10, с. 3-7].

Відповідно до ст. 848 ЦК України підрядник має право відмовитися від договору підряду та право на відшкодування збитків, якщо замовник, незважаючи на своєчасне попередження з боку підрядника, у відповідний строк не замінить недоброякісний або непридатний матеріал, не змінить вказівок про спосіб виконання роботи або не усуне інших обставин, що загрожують якості або придатності результату роботи.

Основними обов'язками замовника є:

- прийняття та оплата виконаної підрядником роботи (статті 837, 853 ЦК України);
- сприяння підрядникові у виконанні роботи у випадках, в обсязі та в порядку, встановлених договором підряду (ст. 850 ЦК України);
- на вимогу підрядника у встановлений строк здійснити заміну недоброякісного або непридатного матеріалу, змінити вказівки про спосіб виконання роботи та усунути інші обставини, що загрожують якості або придатності результату роботи (ст. 848 ЦК України);
- замовник зобов'язаний прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до договору підряду, оглянути її і в разі виявлення допущених у роботі відступів від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові.

Якщо після прийняття роботи замовник виявив відступи від умов договору підряду або інші недоліки, які не могли бути встановлені при звичайному способі її прийняття (приховані недоліки), у тому числі такі, що були умисно приховані підрядником, він зобов'язаний негайно повідомити про це підрядника (ст. 853 ЦК України) [6].

ЦК України встановлюються основні права замовника під час виконання роботи. Так, відповідно до ст. 849 цього Кодексу замовник має право у будь-який час перевірити хід і якість роботи, не втручаючись у діяльність підрядника.

Якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим, замовник має право відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків.

Якщо під час виконання роботи стане очевидним, що вона не буде виконана належним чином, замовник має право призначити підрядникові строк для усунення недоліків, а в разі невиконання підрядником цієї вимоги – відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків або доручити виправлення роботи іншій особі за рахунок підрядника.

Замовник має право у будь-який час до закінчення роботи відмовитися від договору підряду, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Якщо підрядник відступив від умов договору підряду, що погіршило роботу, або допустив інші недоліки в роботі, замовник має право за своїм вибором вимагати безоплатного виправлення цих недоліків у розумний строк або виправити їх за свій рахунок з правом на відшкодування своїх витрат на виправлення недоліків чи відповідного зменшення плати за роботу, якщо інше не встановлено договором.

За наявності у роботі істотних відступів від умов договору підряду або інших істотних недоліків замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків (ст. 852 ЦК України).

Відповідальність сторін за договором підряду. ЦК України встановлюється відповідальність сторін договору в разі невиконання або неналежного виконання умов договору підряду [6].

Статтею 858 ЦК України встановлюється відповідальність підрядника за неналежну якість роботи. Так, якщо робота виконана підрядником з відступами від умов договору підряду, які погіршили роботу, або з іншими недоліками, які роблять її непридатною для використання відповідно до договору або для звичайного використання роботи такого характеру, замовник має право, якщо інше не встановлено договором або законом, за своїм вибором вимагати від підрядника: 1) безоплатного усунення недоліків в роботі у розумний строк; 2) пропорційного зменшення ціни роботи; 3) відшкодування своїх витрат на усунення недоліків, якщо право замовника усувати їх встановлено договором.

Підрядник має право замість усунення недоліків роботи, за які він відповідає, безоплатно виконати роботу заново з відшкодуванням замовникові збитків, завданих простроченням виконання. У цьому разі замовник зобов'язаний повернути раніше передану йому роботу підрядникові, якщо за характером роботи таке повернення можливе.

Підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріал, устаткування або річ, що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання договору підрядником.

У разі порушення підрядником договору підряду, якщо підрядник відступив від умов договору підряду, що погіршило роботу, або допустив інші недоліки в роботі, замовник має право згідно зі ст. 852 ЦК України [3] за своїм вибором вимагати безоплатного виправлення цих недоліків у розумний строк або виправити їх за свій рахунок з правом на відшкодування своїх витрат на виправлення недоліків чи відповідного зменшення плати за роботу, якщо інше не встановлено договором.

За наявності у роботі істотних відступів від умов договору підряду або інших істотних недоліків замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.

Відповідно до ст. 853 ЦК України основним обов'язком замовника є прийняття виконаної роботи. Замовник зобов'язаний прийняти роботу, виконану підрядником відповідно до договору підряду, оглянути її і в разі виявлення допущених у роботі відступів від умов договору або інших недоліків негайно заявити про них підрядникові.

У разі виникнення між замовником і підрядником спору з приводу недоліків виконаної роботи або їх причин на вимогу будь-кого з них має бути призначена експертиза. Витрати на проведення експертизи несе підрядник, крім випадків, коли експертизою встановлена відсутність порушень договору підряду або причинного зв'язку між діями підрядника та виявленими недоліками. У цих випадках витрати на проведення експертизи несе сторона, яка вимагала її призначення, а якщо експертизу призначено за погодженням сторін, – обидві сторони порівну.

Якщо ухилення замовника від прийняття виконаної роботи спричинило зміну строку здачі роботи, вважається, що право власності на виготовлену (перероблену) річ перейшло до замовника у момент, коли мало відбутися її передання.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ ДОГОВОРІВ ПІДРЯДУ

2.1 Договір будівельного підряду

Договір будівельного підряду є різновидом підрядних договорів, і на нього в цілому розповсюджуються норми законодавства, що регулюють підряд, якщо інше не встановлено окремими законодавчими актами.

Договір будівельного підряду укладається на проведення нового будівництва, капітального ремонту, реконструкції (технічного переоснащення) підприємств, будівель (зокрема житлових будинків), споруд, виконання монтажних, пусконаладжувальних та інших робіт, нерозривно пов'язаних з місцезнаходженням об'єкта.

Згідно зі ст. 875 ЦК України договором будівельного підряду визнається договір, за яким підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати інші будівельні роботи відповідно до проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик, передати затверджену проектно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх [12, с. 102-103].

При цьому власником об'єкта будівництва або результату інших будівельних робіт до їх здачі замовникові є підрядник (ст. 876 ЦК України), який несе ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження об'єкта будівництва до його прийняття замовником, крім випадків, коли це сталося внаслідок обставин, що залежали від замовника (ст. 880 ЦК України).

Згідно з ЦК України на підрядника покладається обов'язок укласти договір страхування об'єкта будівництва або комплексу робіт, якщо інше не встановлено договором будівельного підряду.

З огляду на складність та тривалість виконання робіт за договором будівельного підряду особлива увага в ньому приділяється порядку і процесу визначення ціни договору, яка встановлюється на підставі затвердженої

замовником проектно-кошторисної документації. Так, згідно зі ст. 877 ЦК України підрядник зобов'язаний здійснювати будівництво та пов'язані з ним будівельні роботи відповідно до проектно-кошторисної документації, що визначає обсяг і зміст робіт та інші вимоги, які ставляться до робіт та кошторису, що визначає ціну робіт.

Підрядник зобов'язаний виконати всі роботи, визначені у проектній документації та в кошторисі (проектно-кошторисній документації), якщо інше не встановлено договором будівельного підряду.

Договором будівельного підряду мають бути визначені склад і зміст проектно-кошторисної документації, а також має бути визначено, яка зі сторін і в який строк зобов'язана надати відповідну документацію.

Підрядник, який виявив у ході будівництва не враховані проектною документацією роботи і необхідність у зв'язку з цим проведення додаткових робіт і збільшення кошторису, зобов'язаний повідомити про це замовника.

У разі неодолення від замовника у розумний строк відповіді на своє повідомлення підрядник зобов'язаний зупинити відповідні роботи з віднесенням збитків, завданих цим зупиненням, на замовника. Замовник звільняється від відшкодування цих збитків, якщо доведе, що у проведенні додаткових робіт немає необхідності [7, с. 116-120].

Підрядник, який зобов'язаний здійснювати матеріально-технічне забезпечення будівництва, несе ризик неможливості використання наданого ним матеріалу (деталей, конструкцій) або устаткування без погіршення якості робіт.

У разі неможливості використання матеріалу (деталей, конструкцій) або устаткування, наданого замовником, без погіршення якості виконуваних робіт підрядник має право відмовитися від договору та вимагати від замовника сплати ціни робіт пропорційно їх виконаній частині, а також відшкодування збитків, не покритих цією сумою (ст. 879 ЦК України).

Підрядник має право залучити до виконання окремих видів робіт субпідрядника на загальних засадах договору підряду. Взаємовідносини між

ними в будівництві регулюються відповідно до Положення про взаємовідносини організацій – генеральних підрядників з субпідрядними організаціями, затвердженого Науково-технічною радою Державного комітету України у справах містобудування й архітектури (протокол від 14 грудня 1994 р. № 4).

Оплата робіт провадиться після прийняття замовником збудованого об'єкта (виконаних робіт), якщо інший порядок розрахунків не встановлений за погодженням сторін. Часто договорами передбачається поетапна оплата виконаних робіт.

У разі руйнування або пошкодження об'єкта будівництва внаслідок непереборної сили до спливу встановленого договором будівельного підряду строку здачі об'єкта, а також у разі неможливості завершити будівництво (будівельні роботи) з інших причин, що не залежать від замовника, підрядник не має права вимагати від замовника плату за роботу або оплату витрат, якщо інше не встановлено договором.

Основним обов'язком замовника за договором підряду, у тому числі й будівельного, є прийняття та оплата виконаних робіт. Так, відповідно до ст. 882 ЦК України замовник, який одержав повідомлення підрядника про готовність до передання робіт, виконаних за договором будівельного підряду, або, якщо це передбачено договором, – етапу робіт, зобов'язаний негайно розпочати їх прийняття [11, с. 53-57].

Замовник організовує та здійснює прийняття робіт за свій рахунок, якщо інше не встановлено договором. У прийнятті робіт мають брати участь представники органів державної влади та органів місцевого самоврядування у випадках, встановлених законом або іншими нормативно-правовими актами.

Прийняття робіт може здійснюватися після попередніх випробувань, якщо це передбачено договором будівельного підряду або впливає з характеру робіт. У цьому разі прийняття робіт може здійснюватися лише при позитивному результаті попереднього випробування.

Замовник має право відмовитися від прийняття робіт у разі виявлення недоліків, які виключають можливість використання об'єкта для вказаної у договорі мети та не можуть бути усунені підрядником, замовником або третьою особою.

Основним зобов'язанням підрядника за договором будівельного підряду є якісне виконання робіт у встановлений договором строк. Підрядник відповідає за недоліки збудованого об'єкта, за прострочення передання його замовникові та за інші порушення договору (за недосягнення проектної потужності, інших запроєктованих показників тощо), якщо не доведе, що ці порушення сталися не з його вини [17, с. 25-26].

За невиконання або неналежне виконання обов'язків за договором будівельного підряду підрядник сплачує неустойку, встановлену договором або законом, та відшкодовує збитки в повному обсязі.

Суми неустойки (пені), сплачені підрядником за порушення строків виконання окремих робіт, повертаються підрядникові у разі закінчення всіх робіт до встановленого договором граничного терміну (ст. 883 ЦК України).

Нарівні з відповідальністю підрядника ЦК України встановлена відповідальність замовника. Так, згідно зі ст. 886 цього Кодексу у разі невиконання або неналежного виконання замовником обов'язків за договором будівельного підряду він сплачує підрядникові неустойку, встановлену договором або законом, та відшкодовує збитки у повному обсязі, якщо не доведе, що порушення договору сталося не з його вини.

2.2 Підряд на проектні та пошукові роботи

Відповідно до ст. 887 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) за договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну або іншу технічну документтацію та (або) виконати пошукові роботи, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити їх.

Господарський кодекс України (далі - ГК України) ці відносини врегулює у главі 33 «Капітальне будівництво», де договору підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт присвячена стаття 324, згідно з якою за договором підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну документацію або виконати обумовлені договором проектні роботи, а також виконати досліджувальні роботи, а замовник зобов'язується прийняти і оплатити їх.

Як видно із вказаних статей визначення поняття договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт у ЦК України та ГК України є ідентичними. У зв'язку з цим зазначені договори можуть використовуватися як при регулюванні цивільно-правових, так і при регулюванні господарсько-правових відносин, залежно від того який суб'єктний склад таких відносин і у якій сфері виникають права та обов'язки сторін [16, с. 102-103].

Крім того, позитивному регулюванні таких відносин сприяє норма ч. 2 ст. 175 ГК України, відповідно до якої майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Це створює основу для регулювання господарських відносин тими ж цивільними нормами, які застосовуються до будь-яких цивільних правовідносин.

Загалом дослідження всіх договорів як єдиної системи дозволяє розглядати їх не як роздрібнену масу окремих, таких, що не мають зв'язку між собою, видів договорів, а як певну їх сукупність, в основі якої лежать єдність і взаємозв'язок між окремими договорами. А тому для ефективного застосування законодавства до договорів підряду на проведення проектних та пошукових робіт важливим є з'ясування питання про їх місце в системі договорів.

Варто звернути увагу, що місце договору в системі договорів визначається через загальні й спеціальні ознаки. Загальні (родові) ознаки дозволяють уключити договір у систему договорів, а спеціальні - вирізнити цей договір у загальній системі.

Спробуємо визначити місце договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт через виділення їх загальних та спеціальних ознак.

Договір за своєю природою є різновидом правочинів, оскільки правочини, у яких беруть участь більше однієї сторони, набувають виду договору.

У зв'язку з цим договір - це двосторонній правочин, у якому виникнення, зміна чи припинення цивільних прав і обов'язків настає на підставі домовленості двох або більше сторін. Досить слушною є висловлена в науковій літературі позиція про те, що договірні відносини можуть одночасно характеризуватися декількома нормоутворюючими ознаками, і класифікаційних факторів, що мають самостійне нормоутворююче значення, може бути декілька. Тому договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт можна віднести до того чи іншого виду договорів залежно від класифікаційного критерію.

У межах цієї класифікації, запропоновано В. С. Мілаш, договори підряду на проведення проектних та пошукових робіт є виробничими комерційними договорами, які можуть бути:

- 1) за економіко-правовим результатом - договорами на виконання робіт;
- 2) за формою та ступенем організації ринку, у межах якого він укладається - договорами, укладеними в межах звичайного виробничого ринку;
- 3) за порядком узгодження договірних умов - взаємоузгодженими;
- 4) за порядком визначення ціни - договорами з динамічними цінами;
- 5) за характеристикою оферти - договорами з індивідуалізованою або конкурсною офертою [18].

За авторською класифікацією договорів Л. К. Веретельник, договори підряду на проведення проектних та пошукових робіт є: 1) за розміщенням норм про цивільно-правові договори в позитивному праві - охоплені регулюванням у ЦК України; 2) за структурою Розділу II глави 52-53 ЦК України та його розділу III - функціональні, а саме договори про виконання робіт (підряд).

Відповідно до інших класифікаційних критеріїв договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт може бути: 1) за розподілом прав і обов'язків між сторонами - двостороннім; 2) за наявністю обов'язку зустрічного відшкодування - відплатним; 3) за моментом виникнення прав і обов'язків - консенсуальним.

Тепер спробуємо виділити спеціальні ознаки, що вирізняють договори підряду на проведення проектних та пошукових робіт у загальній системі договорів.

Тривалий час існувала така точка зору, що договором підряду на капітальне будівництво охоплювалися інші підрядні договори в будівництві, у тому числі й договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Тобто підрядні договори у будівництві розглядалися як різновид договору підряду на капітальне будівництво. Разом із тим все більше науковців почали вказувати на самостійність договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Варто погодитися із такою позицією, оскільки договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт має власний предмет регулювання, специфічний порядок виконання зобов'язань та приймання і оплати робіт [17 с. 155-156].

Крім того, договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт необхідно відмежовувати від договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Відмінність між вказаними договорами полягає, перш за все, у різних предметах цих договорів. Так, предметом договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт є технічна документація як результат праці підрядної проектної організації, що досягається шляхом виконання проектно-пошукових робіт, передбачених завданням, і регламентується спеціальними правовими нормами. Проектування, як уже зазначалося, є обов'язковою стадією капітального будівництва. Наукові та конструкторські роботи виконуються не тільки в галузі будівництва, а й в інших галузях господарства. Предметом договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є наукові

дослідження, розробка зразків нового виробу та конструкторської документації на нього, нової технології. Хоча деякі результати тих та інших робіт можуть бути зовні подібні (наприклад, технічна документація), але за характером, способами й методами вирішення завдань це різні роботи й різні в основному результати.

2.3 Підряд на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

Хоча за своєю назвою договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт належить до договорів про виконання робіт, а відтак, - підрядних, законодавець спеціально відокремив його в окрему главу ЦК - гл. 62. Це пояснюється тим, що результату роботи підрядника у матеріальній формі, який є предметом класичних договорів підряду, про що зазначалося вище, у договорі на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт в силу специфіки, власне, науково-дослідної діяльності може не бути, або результат може виявитися не таким, на який розраховував замовник. Тому, з огляду на те, що цей договір є договором про виконання робіт, він розглядатиметься в цій темі поряд з договорами підряду, проте із застереженням, що він не є їх різновидом.

За змістом ст. 327 ГК проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції, є одним з напрямів інноваційної діяльності. Тому договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт розглядається у ГК у гл. 34 "Правове регулювання інноваційної діяльності", в якій означеному договору присвячено ст. 331.

Поняття договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт

Згідно зі ст. 892 Ц К за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт підрядник (виконавець)

зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її.

Характеристика договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт [12, с. 78-79]

1. Сторонами договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є замовник та підрядник.

Як і у договорі підряду на виконання проектних та пошукових робіт, законодавство не містить спеціальних застережень щодо сторін договору, що розглядається. Ними можуть бути як юридичні, так і фізичні особи як суб'єкти підприємницької діяльності, так і особи без зазначеного статусу. Наприклад, за ст. 4 Закону України від 13 грудня 1991 р. "Про наукову і науково-технічну діяльність" (в редакції Закону від 1 грудня 1998 р.) суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності (можливі підрядники за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт) є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, виші навчальні заклади III - IV рівнів акредитації, громадські організації у науковій та науково-технічній діяльності.

Основною вимогою до них є наявність необхідного обсягу правота дієздатності на укладення подібних договорів та, відповідно, на зайняття відповідною діяльністю.

2. За договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо.

Загальне визначення поняття "наукові дослідження" міститься в Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1 - наука "Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт"

(квартальна), затв. наказом Державного комітету статистики України від 20 серпня 2007 р. № 306, згідно з якою під науковими дослідженнями та розробками слід розуміти творчу діяльність, яка здійснюється на систематичній основі з метою збільшення обсягу наукових знань, у тому числі про людину, природу та суспільство, а також пошук нових сфер застосування цих знань. Разом з поняттям "наукові дослідження" Інструкцією визначено поняття "науково-технічні послуги" - діяльність, що пов'язана з дослідженнями і розробками і сприяє створенню та застосуванню науково-технічних знань. До них належать: науково-технічна діяльність бібліотек, музеїв тощо; переклад, редагування тощо науково-технічної літератури; розвідування (геологічні, гідрологічні тощо); збір даних про соціально-економічні явища; розвідка корисних копалин; патентно-ліцензійна діяльність. Науково-технічні послуги не належать до наукових досліджень та розробок. До наукових досліджень та розробок також не належать такі види діяльності, як управління та інша допоміжна діяльність (діяльність органів управління дослідженнями та розробками, їх фінансування тощо); виробнича діяльність щодо впровадження інновацій; освіта та підготовка кадрів; інші види науково-технічної діяльності (маркетингова діяльність; випробування та стандартизація, передпроектні роботи; спеціалізовані медичні послуги; адаптація, підтримка і супровід існуючого програмного забезпечення тощо) [9, с. 45-50].

Безпосередньо складові науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт визначені п. 2 Типового положення з планування, обліку і калькулювання собівартості науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 р. № 830, відповідно до якого до таких робіт (НДДКР) належать науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи та послуги, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДДКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і

технологічними організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств, установ і організацій.

Визначення промислового зразка (зразка нового виробу), який може бути розроблений за умовами договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, міститься у Законі України від 15 грудня 1993 р. "Про охорону прав на промислові зразки", ст. 1 якого визначає його як результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Визначення поняття "технологія" міститься у загальних примітках до Списку товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю (додаток до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807 (у редакції постанови від 23 грудня 2004 р. № 1721). Технологією є спеціальна інформація, необхідна для розроблення, виробництва або використання виробів. Ця інформація може надаватися у формі технічних даних або технічної допомоги.

Технічними даними є світлокопії, плани, діаграми, примітки: моделі, формули, таблиці, інструкції, викладені на папері або записані на носіях або пристроях таких, як диск, стрічка, постійний запам'ятовуючий пристрій чи будь-який інший матеріальний носій інформації. Технічною допомогою вважається проведення інструктажів, підвищення кваліфікації, навчання, практичне освоєння методів роботи, надання консультацій. Технічна допомога може включати передачу технічних даних [12, с. 102-103].

Таким чином, предметом договору, що розглядається, в загальному розумінні є науково-прикладний результат, який Законом "Про наукову і науково-технічну діяльність" визначається як нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, розробка, яка впроваджена або може бути впроваджена у суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути у формі звіту, ескізного проекту,

конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо. Згідно зі ст. 892 ЦК договір може охоплювати весь цикл проведення наукових досліджень, розроблення та виготовлення зразків або його окремі етапи.

Відповідно до ст. 897 ЦК виконавець за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт зобов'язаний, зокрема, виконати роботи відповідно до погодженої із замовником програми (техніко-економічних показників) або тематики і передати замовникові результат у строк, встановлений договором, негайно інформуючи замовника пред'явлену неможливість одержати очікувані результати або недоцільність продовжувати роботу [6].

3. Замовник зобов'язується прийняти виконану роботу і оплатити її.

Згідно зі ст. 894 ЦК виконавець зобов'язаний передати, а замовник прийняти та оплатити повністю завершені науково-дослідні або дослідно-конструкторські та технологічні роботи. Договором можуть бути передбачені прийняття та оплата окремих етапів робіт або інший спосіб оплати.

4. Виконавець відповідає перед замовником за порушення договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, якщо не доведе, що порушення договору сталося не з його вини. Виконавець зобов'язаний відшкодувати замовнику реальні збитки у межах міни робіт, в яких виявлено недоліки, якщо договором встановлено, що вони підлягають відшкодуванню в межах загальної ціни робіт за договором.

5. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є консенсуальним договором, укладається в письмовій формі і набуває чинності з моменту досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ

Значну частину цивільно-правових договорів становлять договори з виконання робіт. Робота та її результат є єдиним предметом договору підряду. Але не завжди договір підряду припиняється саме з досягненням певного результату. Це може бути обумовлено невиконанням або неналежним виконанням стороною договору своїх обов'язків.

До договору підряду застосовуються загальні правила ст. 651-653 ЦК про підстави і порядок та наслідки розірвання цивільно-правових договорів. Такою підставою в ч. 2 ст. 651 ЦК назване істотне порушення договору однією стороною, що породжує право іншої сторони на розірвання договору. За таких умов не було будь-якої потреби у встановленні в ч. 2 ст. 852 ЦК правила, відповідно до якого „за наявності у роботі істотних відступів від умов договору підряду або інших істотних недоліків замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.” Це правило тільки підтверджує стосовно договору підряду те, що встановлено в ч. 2 ст. 652 ЦК стосовно усіх цивільно-правових договорів. Але ж ч. 2 ст. 652 ЦК не потребує того, щоб можливість її застосування до кожного із видів цивільно-правових договорів кожний раз підтверджувалась спеціальними правилами. Врешті-решт загальні положення про цивільно-правові договори і зобов'язання для того і встановлюються, щоб не повторювати їх кожного разу стосовно окремих договорів і зобов'язань. До того, щоб з'ясувати зміст термінів „істотні відступи” і „істотні недоліки” все рівно треба звертатися до визначення істотного порушення договору в ч. 2 ст. 651 ЦК [4, с. 156-163].

Нарешті, звернемо увагу і на формулювання „за наявності у роботі істотних відступів від умов договору підряду або інших істотних недоліків.” З урахуванням визначення змісту договору у ч. 1 ст. 628 ЦК („зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства”) не

може бути недоліків, які не є відступами від умов договору, як і не може бути відступів від умов договору, які не тягнуть за собою недоліків у роботі.

З урахуванням викладеного слід дійти висновку про те, що в ч. 2 ст. 852 ЦК законодавець здійснив вельми невдалу спробу встановити спеціальну підставу, що породжує право замовника вимагати розірвання договору підряду. Тому це законодавче положення тільки обтяжує законодавчий текст. Воно не має реального регулятивного значення ще і тому, що знаходиться між ст. 849 ЦК, яка надає замовникові певних прав під час виконання роботи, і ст. 858 ЦК, що надає йому певних прав у разі неналежної якості виконаної роботи.

Разом з тим, слід відмітити обґрунтованість диференційованого підходу до визначення способів розірвання договору підряду, здійсненого у ч. 2 ст. 651 і ч. 2 ст. 852 ЦК, з одного боку, в ч. 3 ст. 858 ЦК. Істотність відступів від договору (істотність недоліків), істотність порушення договору необхідно оцінити. Тому ч. 2 ст. 651 і ч. 2 ст. 852 ЦК і передбачають судовий порядок (право вимагати) розірвання договору. Ч. 3 ст. 858 ЦК підставою розірвання договору в односторонньому порядку (відмови від договору) визнає не тільки істотність відступів від умов договору підряду або інших недоліків, а й неможливість усунути або неусунення їх у встановлений замовником розумний строк. Неможливість усунення чи неусунення легше встановити як юридичний факт, що підлягає доказуванню у разі спору. Тому тут законодавець і спростив порядок розірвання договору [12, с. 102-103].

Зауважимо, що ч. 1 ст. 852 ЦК за її змістом повинна бути перенесена до ч. 3 ст. 849 ЦК як її окрема частина.

У розглянутому випадку законодавець стосовно подібних відносин передбачив два різні способи розірвання договору (у судовому порядку і шляхом вчинення одностороннього правочину), тобто розглянуті законодавчі положення свідчать про те, що вибір способів розірвання договору законодавець здійснив розумно. Іншу картину ми бачимо при співпоставленні ст. 849 і 858 ЦК з одного боку, і ст. 872 ЦК і ч. 4 ст. 10 Закону „Про захист прав споживачів”, – з іншого. У першій групі зазначених випадків замовникові

надається право на відмову від договору, тобто на його розірвання шляхом вчинення одностороннього правочину. У другій групі випадків право на розірвання договору реалізується шляхом звернення з позовом до суду. Ця диференціація не відповідає тим тенденціям, на яких ґрунтується цивільно-правове і господарсько-правове регулювання майнових відносин.

Йдеться про наступне. Побутовий підряд – це відносини, які за визначенням не можуть належати до предмета господарського права. Підряд, на який поширюється Закон „Про захист прав споживачів”, – це також відносини, що не можуть регулюватись господарським правом. І все ж тут здійснюється підхід, яким виключається одностороннє розірвання договору підряду. До того ж необхідно враховувати, що Закон „Про захист прав споживачів” був прийнятий пізніше, а п. 2 розділу V „Прикінцеві положення” цього Закону передбачає, що раніше прийняті нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону [3, с. 61-69].

Що стосується ч. 3 ст. 858 ЦК, то вона є загальною порівняно з ч. 1 ст. 872 ЦК та ч. 4 ст. 10 Закону „Про захист прав споживачів”, а тому саме останні законодавчі положення підлягають переважному застосуванню.

Господарський кодекс встановлює загальне правило, відповідно до якого „розірвання господарських договорів в односторонньому порядку не допускається, якщо інше не передбачено законом або договором” (ч. 1 ст. 188 ЦК). Цьому законодавчому положенню відповідає ч. 2 ст. 320 ГК, відповідно до якої у разі, якщо підрядник не береться своєчасно за виконання договору підряду на капітальне будівництво або виконує роботу настільки повільно, що закінчення її до строку стає явно неможливим, замовник має право вимагати розірвання договору та відшкодування збитків.

Застереження „якщо інше не передбачено законом” у ч. 1 ст. 188 ГК, слід думати, відсилає до спеціальних законодавчих положень, тобто до положень господарського законодавства, а не до положень Цивільного кодексу. Якщо це – так, то положення ч. 3 ст. 849 ЦК і ч. 3 ст. 858 ЦК, які допускають розірвання

договору підряду шляхом односторонньої відмови від нього взагалі не мають предмета правового регулювання.

Хоч зроблений тут висновок і є, на наш погляд, безспірним, все ж необхідно визнати, що на цей час судова практика не готова слідувати йому. Господарські суди вважають, що загальні положення про договори і зобов'язання, встановлені Господарським кодексом, не можуть застосовуватися всупереч положенням Цивільного кодексу про окремі види договорів. Логіка дорогу собі проб'є, бо вона – в природі людини. Але ж поки що судова практика є іншою. Отже, вийшло, що там, де законодавець проводить лінію на загальну заборону односторонньої відмови від договору (у господарському законодавстві), судова практика пішла шляхом застосування правил ч. 3 ст. 849 ЦК і ч. 3 ст. 858 ЦК, що дають замовникові за договором підряду право на відмову від договору. Там же, де законодавець більш ліберальний, він сам же не дозволяє розірвання договору підряду в односторонньому порядку.

Оскільки ж судова практика вважає за можливе застосування ч. 3 ст. 849 ЦК і ч. 3 ст. 858 ЦК до господарських відносин підряду, необхідно більш уважно проаналізувати ці законодавчі положення. На фоні правила ч. 2 ст. 651 ЦК, яка допускає розірвання договору у випадках істотного порушення договору, ч. 3 ст. 849 ЦК встановлює стосовно підрядника вельми жорстке правило, згідно з яким навіть незначне порушення строку усунення недоліків дає замовникові право на відмову від договору. Виникає питання про те, чи виправданим є такий жорсткий підхід. Видається, що на поставлене запитання належить дати позитивну відповідь: підрядник один раз уже припустився порушення і йому призначений строк для їх усунення. Правда, на відміну від ч. 3 ст. 858 ЦК, ч. 3 ст. 849 ЦК не зазначає на те, що цей строк має бути розумним. Тут ми помічаємо істотні недоліки правотворчої техніки. При грубому і негнучкому тлумаченні, до якого схильні фахівці у галузі права, ч. 3 ст. 849 ЦК можна витлумачити так, що замовник має право визначити згаданий строк на свій розсуд, свавільно, тобто він може встановити і строк, який є занадто коротким. І таке тлумачення можна аргументувати посиланням на ч. 3 ст. 858

ЦК: там, де законодавець бажав, він на розумність строку, що призначається замовником, зазначив. Але таке тлумачення є неприпустимим з огляду на принцип верховенства права, до змісту якого входить і засада розумності: не може того бути, щоб законодавець надав замовникові право визначати строк, про який йдеться у ч. 3 ст. 849 ЦК, свавільно, тобто, зокрема призначати такий строк, який завідомо є занадто коротким. Тому це законодавче положення у частині того, про що тут йдеться, треба тлумачити так, що своє право встановити строк замовник повинен реалізувати розумно. Отже, в кінцевому рахунку ч. 3 ст. 849 ЦК повинна тлумачитись у тому, що стосується строку, так же, як і ч. 3 ст. 848 ЦК. Проте це не звільняє законодавця від обов'язку більшої уніфікації нормативних положень [7, с. 116-120].

Звідси випливає, що ч. 3 ст. 849 ЦК після слова „підрядникові” потребує доповнення словом „розумний” (строк).

Відповідно до ч. 3 ст. 858 ЦК замовникові надається право на відмову від договору за умови, що відступи від договору (недоліки) не тільки є істотними, а й одночасно такими, що не можуть бути усунені, або такими, що можуть бути усунені, але не були усунені у встановленій замовником розумний строк. Ця умова за змістом є такою ж, як і умова, передбачена ч. 3 ст. 849 ЦК. У ст. 858 ЦК вона лише конкретизується, у той час як у ст. 849 ЦК вона закріплюється імпліцитно: якщо неусунення недоліків у встановлений строк є підставою, що породжує право на відмову від договору, то тим більше доведена неможливість їх усунення повинна давати замовникові право на розірвання договору шляхом односторонньої відмови від нього.

Подальший аналіз норм, присвячених договору підряду, дозволяє зробити висновок про те, що за певних умов замовнику надане право припинити договір достроково також у разі відсутності будь-яких порушень умов договору з боку підрядника. Так, замовник, який не погодився на перевищення кошторису, має право відмовитися від договору підряду. У цьому разі підрядник може вимагати від замовника оплати виконаної частини роботи (ч. 4 ст. 844 ЦК).

Замовник може втратити інтерес в отриманні результату роботи. Тому відповідно до ч. 4 ст. 849 ЦК він має право у будь-який час до закінчення роботи відмовитися від договору підряду, виплативши підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувавши йому збитки, завдані розірванням договору.

Подібне правило встановлено також відносно договору побутового підряду. Так, відповідно ч. 2 ст. 867 ЦК замовник має право у будь-який час до здачі йому роботи відмовитися від договору побутового підряду, сплативши підрядникові частину встановленої ціни роботи пропорційно роботі, фактично виконаній до повідомлення про відмову від договору, та відшкодувавши йому витрати, здійснені до цього моменту з метою виконання договору, якщо вони не входять до частини ціни роботи, яка підлягає сплаті. Умови договору, що позбавляють замовника цього права, є нікчемними. Разом з тим у ч. 2 ст. 867 ЦК законодавець, проявляючи турботу про інтереси замовника, обмежив порівняно з ч. 4 ст. 849 ЦК види збитків, що підлягають відшкодуванню замовником.

Однією з особливостей договору будівельного підряду є те, що може виникнути необхідність консервації будівництва з обставин, які не залежать від волі сторін.

Така подія як консервація будівництва не визначена законодавцем підставою припинення договору підряду, бо це лише призупинення будівництва. У такій ситуації передбачаються наступні наслідки: замовник зобов'язаний оплатити підрядникові роботи, що були виконані до консервації будівництва, та відшкодувати йому витрати, пов'язані з консервацією (ч. 6 ст. 879 ЦК) [1].

Вважаємо, що у такому випадку зобов'язання мають бути припиненими на підставі ст. 607 ЦК внаслідок неможливості виконання зобов'язання із обставин, за яку ні одна із сторін не відповідає, хоч і існує думка, яка заперечує існування винної неможливості виконання договору, де на відміну від

випадкової неможливості відсутні об'єктивні ознаки неможливості виконання договору взагалі.

Але на нашу думку, у випадку консервації будівництва немає значення, чи пов'язане воно з бажанням замовника, чи це сталося внаслідок обставин, які від нього не залежали, тобто для підрядника у будь-якому із варіантів настає обставина, причини якої слід з'ясувати тільки для вирішення питання відшкодування упущеної вигоди.

Якщо призупинення роботи на об'єкті сталося з причин, які від замовника не залежали, то підряднику слід відшкодувати тільки прямі його витрати. Упущена ж вигода відшкодовується у випадках "консервації" об'єкту за рішенням замовника у решті випадків.

Підрядник як сторона договору підряду також має право відмовитися від договору підряду в односторонньому порядку та вимагати відшкодування збитків у випадках, встановлених законом:

1) якщо замовник, незважаючи на своєчасне попередження з боку підрядника, у відповідний строк не замінить недоброякісний або непридатний матеріал, не змінить вказівок про спосіб виконання роботи або не усуне інших обставин, що загрожують якості або придатності результату роботи (ч. 1 ст. 844 ЦК); 2) якщо підрядник не згоден з внесенням до проектно-кошторисної документації змін, що потребують додаткових робіт, вартість яких перевищує десять відсотків визначеної у кошторисі ціни (ч. 2 ст. 878 ЦК); 3) у разі неможливості використання матеріалу (деталей, конструкцій) або устаткування, наданого замовником, без погіршення якості виконуваних робіт (ч. 3 ст. 879 ЦК) [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 850 ЦК замовник зобов'язаний сприяти підрядникові у виконанні роботи у випадках, в обсязі та в порядку, встановлених договором підряду. Такий обов'язок є традиційним для договору підряду, бо за ним відмічається найбільш тісне співробітництво сторін. Раніше визнавався принцип соціалістичного співробітництва та взаємної допомоги, який поряд з строгою вимогливістю, що стосується виконання договору,

диктував обов'язковість врахування інтересів іншої сторони, недопустимість байдужого відношення до ускладнень у процесі виконання договору. Як відмічав Гавзе Ф. І., принцип співробітництва виключає можливість використовувати помилку та недоліки в роботі іншої сторони при виконанні покладених на неї дії для виправдання своєї бездіяльності, для запобігання відповідальності за невиконання своїх обов'язків, але вимагає прийняття мір, які сприяють виправленню іншої стороною своїх помилок та зобов'язує зробити все необхідне для зменшення шкідливих наслідків, незважаючи на те, чи викликані вони об'єктивними обставинами або виною сторони.

У сучасному законодавстві також є прояви принципу співробітництва та взаємної допомоги. Так, якщо замовник не виконує обов'язку сприяти підряднику, останній має право вимагати відшкодування завданих збитків. Більш того, згідно з ч. 1 ст. 851 ЦК підрядник має право не розпочинати роботу, а розпочату роботу зупинити, якщо замовник не надав матеріали, устаткування або річ, що підлягає переробці, і цим створив неможливість виконання договору підряду [6].

Невизначеність подальшої долі договору при цьому надає можливість підряднику на свій розсуд або звернутися з вимогою про належне виконання замовником своїх обов'язків, або про розірвання договору підряду на підставі ч. 2 ст. 651 ЦК. При цьому, у будь-якому із обраних варіантів він не позбавлений права вимагати відшкодування збитків.

Варто зауважити, що на відміну від інших цивільно-правових договорів тільки за договором підряду встановлений випадок, коли підрядник зобов'язаний відмовитися від договору підряду. Це правило міститься у ч. 2 ст. 848 ЦК та передбачає, що у разі, якщо використання недоброякісного або непридатного матеріалу чи додержання вказівок замовника загрожує життю та здоров'ю людей чи призводить до порушення екологічних, санітарних правил, правил безпеки людей та інших вимог, підрядник зобов'язаний відмовитися від договору підряду, маючи право на відшкодування збитків.

Окрім відмови підрядника від договору підряду в односторонньому порядку також встановлені випадки, коли підрядник має право вимагати розірвання договору підряду. Так, відповідно до положення абзацу другого ч. 5 ст. 844 ЦК у разі відмови замовника від збільшення кошторису підрядник має право вимагати розірвання договору (йдеться про випадки істотного зростання після укладення договору вартості матеріалу, устаткування, які мали бути надані підрядником, а також вартості послуг, що надавалися йому іншими особами). Тут не вказується на те, що йдеться про твердий кошторис. Проте з контексту ч. 5 ст. 844 ЦК впливає, що і в абзаці другому цієї частини маються на увазі випадки, коли сторони погодили твердий кошторис. Категоричне правило ч. 3 ст. 844 ЦК („зміни до твердого кошторису можуть вноситися лише за погодженням сторін”) не може конкурувати при правозастосуванні із спеціальними правилами абзацу другого ч. 5 ст. 844 ЦК, тим більше, що абзац другий ч. 3 ст. 844 ЦК передбачає встановлення законом винятків із загального правила про можливість внесення змін до твердого кошторису лише за погодженням сторін. Проте положення абзацу другого ч. 5 ст. 844 ЦК не поширюється на господарські договори підряду на капітальне будівництво, оскільки ч. 4 ст. 321 ГК встановлює, що підрядник не має права вимагати збільшення твердого кошторису, а замовник – його зменшення [6].

Отже, положення Цивільного кодексу та інших актів законодавства, що стосуються дострокового припинення договору підряду, потребують істотного корегування. Що стосується наслідків дострокового припинення договору підряду, то вони можуть бути темою окремого дослідження з огляду на проблематичність застосування до таких відносин загальних правил ст. 653 ЦК і відсутності в законодавчих актах спеціальних правил, які б регулювали такі відносини.

ВИСНОВКИ

Дослідивши договір підряду можна зробити наступні висновки:

1. За договором підряду відповідно до ст. 837 ЦК України підрядник зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням замовника, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу. Договір підряду є консенсуальним, двостороннім, оплатним.

2. Договір підряду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові. У тому разі, коли договором передбачено виготовлення речі, підрядник після завершення робіт має передати права на неї замовникові.

3. Предметом договору підряду є індивідуально визначені речі, договором мають бути чітко визначені їх характеристики, такі як кількість, якість, розміри, інші необхідні характеристики, як правило, на розсуд замовника.

4. Сторонами у договорі підряду є підрядник (виконуючий роботу) і замовник (кому передається готовий результат). Ними можуть бути як юридичні так і фізичні особи. Що стосується юридичних осіб, то вони зв'язані рамками статутної (спеціальної) правоздатності, та обмеженнями, встановленими законодавством щодо певних видів господарської діяльності.

5. Ціна в договорі підряду – це грошова сума, яку замовник зобов'язується оплатити підряднику за виконання роботи. Ціна визначається за згодою сторін шляхом встановлення в договорі конкретної суми або способу її визначення. Ціною в договорі підряду може виступати не лише грошова сума, а й інше зустрічне надання в натуральній або іншій формі.

6. Договір підряду є двостороннім договором, за яким підрядник і замовник набувають певні права та обов'язки.

7. За договором побутового підряду підрядник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується виконати за завданням фізичної особи (замовника) певну роботу, призначену для задоволення побутових та

інших особистих потреб, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу.

8. За договором будівельного підряду підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати інші будівельні роботи відповідно до проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик (фронт робіт), передати затверджену проектно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх. Договір будівельного підряду укладається на проведення нового будівництва, капітального ремонту, реконструкції (технічного переоснащення) підприємств, будівель (зокрема житлових будинків), споруд, виконання монтажних, пусконаладжувальних та інших робіт, нерозривно пов'язаних з місцезнаходженням об'єкта.

9. За договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну або іншу технічну документацію та (або) виконати пошукові роботи, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити їх.

10. За договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її. Договір може охоплювати весь цикл проведення наукових досліджень, розроблення та виготовлення зразків або його окремі етапи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Цивільний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Банасевич І. І. Договір побутового підряду як вид споживчого договору / І. І. Банасевич // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2013. - Вип. 33. - С. 61-69
4. Басовська А. М. Відмежування договору побутового підряду від суміжних договорів / А. М. Басовська // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. - 2013. - № 8. - С. 156-163
5. Великанова М. М. Правова природа договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт / М. М. Великанова // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2010. - № 2. - С. 33-35
6. Великанов М. М. Договір побутового підряду в системі підрядних договорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readera.org/other/dohovir-pobutovoho-pidrjadu-v-syestemi-pidrjadnyekh-dohovoriv-10183792.html>
7. Гриняк А. Б. Договір підряду як регулятор підприємницьких відносин у сфері виконання робіт / А. Б. Гриняк // Приватне право і підприємництво. - 2016. - Вип. 16. - С. 116-120
8. Гриняк А. Типові та примірні договори як джерела правового регулювання підрядних договірних відносин / А. Гриняк // Юридична Україна. - 2012. - № 7. - С. 43-46
9. Гриняк А. Поняття правопорушень у сфері договірних підрядних відносин / А. Гриняк // Юридична Україна. - 2012. - № 10. - С. 45-50

10. Гриняк А. Договірне регулювання підрядних відносин у підприємницькій діяльності / А. Гриняк // Підприємництво, господарство і право. - 2015. - № 9. - С. 3-7

11. Гуцуляк В. К. Особливості відповідальності підрядника за порушення умов договору підряду на проведення пошукових робіт / В. К. Гуцуляк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2016. - Вип. 39(1). - С. 53-57.

12. Договори з виконання робіт в цивільному праві України: проблеми теорії і практики : монографія /за заг. ред. А.Б. Гриняка. – К. : НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2015. – 402 с.

13. Ізарова І. О. Правова природа договорів підряду у сфері проектування / І.О. Ізарова // Держава і право. — 2011. — Вип. 53. — С. 360-365.

14. Лукасевич-Крутник І. С. Суб'єктний склад договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт / І. С. Лукасевич-Крутник // Адвокат. - 2012. - № 7. - С. 31 - 36.

15. Лукасевич-Крутник І. С. Обов'язки підрядника за договором підряду на проведення проектних та пошукових робіт / І. С. Лукасевич-Крутник // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2013. - № 4. - С. 77-81

16. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях): Навч. посібник. Практикум: для студ вищ. навч. закл. [Матвійчук В.К. та ін.]; За ред. В.К. Матвійчука, І.С. Тімуш. – К. : ВНЗ “Нац. акад. упр.”, 2013. – 347с.

17. Цивільне право України: Навч. посібник: у 2 ч. / За заг. ред. В.А. Кройтора та Ю.І. Чалого. – Х.: ХНУВС, 2010. – Ч. 1.; Ч. 2 / [Апанасюк М.П. та ін.]. – 342с.

18. Янишен В. П. До питання розмежування договорів підряду та договорів про надання послуг / В. П. Янишен. // Теорія і практика правознавства. - 2013. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_15.